

ІМАГОЛОГІЧНА ВІЗУАЛІЗАЦІЯ УКРАЇНИ: НОРВЕЗЬКА РЕТРОСПЕКТИВА УКРАЇНСЬКОГО МИНУЛОГО В РОМАНАХ В. ГЕНРІКСЕН «КОРОЛІВСЬКЕ ДЗЕРКАЛО» ТА Т. ЕҒЕЛЛАНА «ЄВАНГЕЛІЄ ВІД ЛЮЦИФЕРА»

Наталія Горбач

Запорізький національний університет, Запоріжжя, Україна

The subject of research is novels by V. Henriksen and T. Egeland, that declares the presence of Ukraine in European space and cultural life of other nations. The ethnic vision of our country is discovered as a metaphor of cultural diplomacy, and due to this, Ukraine «appears» on readers' mental map.

Особливе значення для втілення принципів політики мультикультуралізму, творення позитивного досвіду міжетнічних відносин, толерантного співіснування різних національностей, культур, релігій мають художні твори, що формують візію інших країн і народів як із погляду об'єктивної обумовленості – історичних, політичних, соціальних обставин, традиційних уявлень – культури, фольклору, релігії, міфології, так і через посередництво суб'єктивних чинників – авторських вражень, переживань тощо. Образи інших країн і культур у художніх творах сприяють їхньому «нанесенню» на ментальну карту читачів.

Образ України упредметнено в низці творів зарубіжної літератури, зокрема, в романах Марселя Тірі «Проїздом у Києві» (1927), Аскольда Мельничука «Що сказано» (1994), Марини Левицької «Коротка історія тракторів по-українськи» (2005), Лілі Хайд «Омріяний край» (2008), Анни Шевченко «Спадок» (2010) та ін. Предметом же нашої уваги в цьому дослідженні є імагологічний образ нашої країни в романах норвезьких авторів Вери Генріксен «Королівське дзеркало» (1980) та Тома Еґеллана «Євангеліє від Люцифера» (2009).

Українсько-норвезькі літературні контакти, якщо вести їх, наприклад, від перекладів творів нобелівського лауреата Б. Бйорнсона з кінця XIX століття, мають досить тривалу історію. Але тільки останнім часом ці контакти інтенсифікувалися – відбуваються спільні літературні заходи, започатковуються колекції української літератури в норвезьких бібліотеках, кілька українських видавництв друкують переклади з норвезької, що відкривають для нашого читача нові імена і твори.

Роман В. Генріксен «Королівське дзеркало» присвячено донці Ярослава Мудрого Єлизаветі – дружині уславленого норвезького правителя Гаральда Сіґурдсона Суворого. Загалом просторові образи є важливим засобом характеристики персонажа крізь місце. Коли ж ідеться про персонажа, котрий є носієм середньовічної свідомості, як Єлизавета-Елісів, то просторові координати зумовлюються наявністю в цій свідомості образів свого (рідного, безпечного) і чужого (незнаного, загрозового) світів.

Центральним топосом рідного світу стає Київ – «місто небаченої краси» (Генріксен, 2002, 101), місто дитинства княжни, що має «сорок церков, вісім торговлиць, ... оточене довгим муром з численними ворітьми, одні з яких – золоті» (Генріксен 2002, 101). Вказівка на кількість місць для купівлі і продажу товарів відразу після культових споруд підкреслює значимість внутрішньої і зовнішньої торгівлі в тогочасній економіці. Своїм розквітом Київ завдячує, за словами Елісів, саме торгівлі: «Без торгівлі не було би Києва; на київські торговлиці возять товар звідусюди. Хутра й меди – з безкраїх північних лісів Київської Русі, зброю – із західних країв, вишукану одіж – з Константинополя, небачені овочі – з південних кресів, дивовижні прикраси – з далеких східних країн, яких і назви ми не відаємо!» (Генріксен, 2002, 101). Саме з точки зору товарного обміну описано в романі й головну водну артерію України: «Ріка Дніпро – найбільший торговий шлях... Щовесни у Києві збирається чималий флот купецьких кораблів. Багато лодій припливає з міст, розташованих по верхній течії Дніпра, деякі – аж із Новгороду... На початку літа вони готові до відплиття – навантажені товаром та рабами. Купці вирушають у далекий шлях вниз по Дніпру, до Константинополя» (Генріксен, 2002, 101). Манера опису просторів Київської держави в цьому фрагменті нагадує літописну, коли оповідач бачить їх ніби з високості і силою думки поєднує території, що знаходяться за тисячі верств одна від одної. У випадку з романом В. Генріксен, ця рухома карта демонструє не лише масштаби країни, але і її місце на шляху із варягів у греки.

У романі духовний зв'язок Елісів із батьківщиною акцентується через віру, тому й місто дитинства Київ у її спогадах маркується християнськими локасами – Києво-Печерський монастир, Десятинна, і, звичайно ж, Софія: «Високо над містом здійснюється київська митрополія, найбільший собор міста – церква Премудрости Богородиці – Свята Софія... Храм просторий всередині, а склепіння підпирають велетенські стовпи. Стіни там прикрашені чудовими картинами – деякі з них мальовані, а інші викладені з крихтливих камінців фарбованого скла та золота. Згори, через великі вікна, сіються промені світла, пробуджуючи до життя кольори, змушуючи золото заяскрити небаченим блиском. Здається наче земля і небо з'єдналися воєдино під склепінням собору. Марія здійснює руки до небес у молитві за нас смертних. Ісус Христос немов оживає на картинах і мандрує світом, а разом з ним – пророки і апостоли, святі та ангели. Високо вгорі, над усіма – Христос Пантократор...» (Генріксен, 2002, 101–102).

Ще одним зразком художньої рецепції образу України в норвезькій літературі став роман Т. Егеланна «Євангеліє від Люцифера». На відміну від В. Генріксен, у творі якої образ нашої країни втілений у традиційному для імагологічної репрезентації історичному наративі, Т. Егеланн продемонстрував кількісно і якісно інший підхід. Сюжет його інтелектуального детективу, який автор характеризує як «гру уяви в туманній зоні між фактами і вигадкою,

фантазією і міфологією» (Егеланн, 2013, 444), розгортається в різних країнах – Норвегії, Італії, Франції, Англії та різних часових площинах – 1970-х, 1996-х і 2009-х роках, об'єднаних логікою пошуку таємничого Євангелія від Люцифера. Початком же пригод норвезького археолога Бйорна Белте стає знахідка в стінах Києво-Печерської лаври найстарішого з тутешніх поховань, а в ньому – давнього манускрипту, що нагадує клинописні шумерські глиняні таблички. Незаконне вивезення головним персонажем пам'ятки, яка через брак коштів і бюрократичну байдужість не має перспектив для дослідження в Україні, відкриває низку карколомних пригод із переслідуваннями, викраденнями, ритуальними вбивствами, містичним жахом.

Образ Києво-Печерської лаври, де в «глибоких катакомбах..., побілених чернечих келіях і похоронних тунелях вічним сном спочивали ченці і святі» (Егеланн, 2013, 12), «золотом виблискували шпиль дзвіниці і цибулясті бані» (Егеланн, 2013, 17), в романі актуалізує не лише її роль релігійного осередку, до якого «щороку тисячі православних пілігримів приїжджають ... в надії відчувати дихання Господа» (Егеланн, 2013, 17), але й, на жаль, проблему ставлення до власної культурної спадщини в Україні.

Твори В. Генріксен та Т. Егеланна, в яких моделюється образ України, є важливим чинником поглиблення міжкультурного діалогу народів, формування мультикультурного художнього простору світової літератури, складником імагологічної візуалізації України у світі. Для нас же вони збагачують уявлення про зовнішній світ та місце власної культури в ньому, розширюють знання про спільні історичні ретроспективи, сприяють розумінню багатоплярності світоустрою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Генріксен, В. (2002). Королівське дзеркало. Пер. з норв. Н. Іваничук. Літопис.
2. Егеланн, Т. (2013). Євангеліє від Люцифера. Пер. з норв. В. Верховня. Фоліо.